

Laura Niedzviegienė

Kognityviniai Elzės Lasker-Šiūler lyrikos vertimo aspektai

Sąvoka „vertimas“ apima kur kas daugiau nei tik atitikmenų tarp kalbų ieškojimą. Tai mąstymo, suvokimo, pažinimo kategorija, neatskiriama mūsų nūdienos dalis. „Nuogi“ žodžiai dar nereiškia kalbos, kalba užgimsta tada, kai ji sujungia, kai sumažina atskirtį, ištrina nemačiom prabėgusį laiką. Vertimas tarsi padeda tekstams kvėpuoti, leidžia įsilieti į naujus kontekstus, išsiveržti iš savo, atrodytų „kietų“ rėmų. Jis gali prikelti tekstą naujam gyvenimui arba jį nužudyti. Visgi literatūrinio diskurso vertimas yra ne tik kūrybinis, bet ir intuicijos bei žinių reikalaujantis, kognityviniais principais paremtas procesas. Tyrimo objektu pasirinkta bene žymiausias vokiečių literatūrinio ekspresionizmo atstovės moters, Vokietijos žydės, Elzės Lasker-Šiūler lyrika, kurią nagrinėjant kognityvinės lingvistikos metodais, siekiama atskleisti, kokį vaidmenį kuriant ir verčiant grožinį tekstą apskritai vaidina kognityviniai procesai bei fenomenai, pvz. metaforizavimas ir metonimija, kokia naudojamų konceptų ir konceptualizacijų sistematika, logika, ryšiai, dėsniumai ir vertimo problematika, susijusi su kalbos pasaulėvaizdžiu, t. y. su pasaulio suvokimo išraiška skirtingose kalbose. Kadangi vieno ar kito koncepto atsiradimą/egzistavimą ir pasirinkimą nulemia daug faktorių, pvz., tautos kultūrinis ir istorinis kontekstas, literatūros žanras, epocha, diskursas ir kt., į šiuos faktorius būtina atsižvelgti ir verčiant tekstą. Nors tyrimo objektu pasirinktas grožinis tekstas, kuris ir sudaro tiriamų atvejų tekstyną, jis šiame darbe analizuojamas ne iš literatūros «rologinės perspektyvos, bet per kognityvinės lingvistikos prizmę. Itin svarbus Elzės Lasker-Šiūler kūrybinis įrankis yra metaforizavimas, nuo kurio neatsiejama ir metonimija. Šios rašytojos lyrikoje tekstas tampa kūnu, o kūnas — tekstu, kadangi į tekstą tarsi iš tūkstančio gyslų suteka ženklai, motyvai, mintys, patirtys, prisiminimai, tekstas pulsuoja, jaučia, gyvena, o kūnas leidžiasi perskaitomas, atskleidžia empirinį žinojimą, liudija apie pažinimą, pasaulio ir savęs suvokimą. Visa tai turėtų būti perteikta ir vertime, tačiau versti tokį sodrų tekstą, kur kiekvienas žodis pasvertas ir „įkrautas“, — nemenkas iššūkis, reikalaujantis ne tik vertimo įgūdžių, bet ir išprusimo, gebėjimo perprasti vidines vartojamų konceptų ir ženklų sąsajas ir sisteminius megakonceptus. Kalbos pasaulėvaizdžio aspektu tekstus derėtų paanalizuoti dar prieš pradėdant juos versti. Tik tada vertimas bus tikrai adekvatus.